

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนกับ "ความทันสมัย" ของนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีแนวความคิด, ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่มากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งได้เลือกมากล่าวแต่ประเด็นที่สำคัญโดยสังเขป เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนกับการพัฒนา

Wilbur Schramm (12: 127-134) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ว่า นอกจากหน้าที่หลักคือการให้ข่าวสาร (to inform), การให้ความรู้ (to teach), การชักจูงใจ (to persuade) และให้ความบันเทิง (to entertain) แล้ว สื่อมวลชนยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศในการพัฒนาหลายประการ กล่าวคือ

1. ให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนา
2. ช่วยหัดคนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ทำให้เกิดความเต็มใจเข้าใจในสภาพของบุคคลอื่น ๆ (Empathy) มากขึ้น ซึ่ง Daniel Lerner กล่าวว่า Empathy เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนาจะคงมีในการพัฒนาประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสื่อมวลชนจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงกันไคระหว่างสังคมแบบเก่า (Traditional society) และแบบใหม่ (Modern society)
3. ช่วยให้เห็นปัญหาหลักและเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ และสื่อมวลชนจะช่วยควบคุมหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ในการติดต่อกันระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ด้วย เช่น ผู้นำของประเทศไม่ว่าจะไปออกเกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนต่าง ๆ ให้ทุกหมู่บ้านได้ ซึ่งใช้สื่อมวลชนช่วยได้ในขณะนี้
4. ช่วยกระตุ้นให้เกิดความมุ่งหวังหรือความทะเยอทะยาน (Aspiration) ทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ เพราะการรู้มากเห็นมาก ทำให้เกิดความอยากที่จะมี

ความเป็นอยู่ดีขึ้นเหมือนคนอื่น ๆ อันนำไปให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงและพยายามมากขึ้น

5. สื่อมวลชนสามารถช่วยกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงได้ทางสื่อบุคคล เช่น โฆษกทางผู้นำความคิด (Opinion Leader) ซึ่งมีการเปิดรับสื่อมากกว่า

6. สื่อมวลชนช่วยในการส่งเสริมสถานภาพ (Status) เช่นช่วยให้บุคคลมีชื่อเสียง ซึ่ง Lazarsfeld และ Merton กล่าวว่า มันช่วยส่งเสริมให้มีความเจริญในตัวของบุคคลหรือกลุ่ม โฆษกการแจ้งข่าวหรือพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มใด ๆ ซึ่งเพิ่มขึ้นมาจากคนอื่น ๆ

7. สื่อมวลชนช่วยขยายการสนทนาเกี่ยวกับการเมือง

8. สื่อมวลชนช่วยในการบังคับให้ใช้ค่านิยมของสังคม ซึ่ง Malinowski ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า หมู่เกาะ Trobrian ไม่มีการปฏิบัติการร่วมกันทางสังคมจนกระทั่งมีการประกาศเป็นสาธารณะ (Public announcement) เกิดขึ้น ตามที่ Lazarsfeld และ Merton กล่าวว่า "การเผยแพร่ที่เป็นสาธารณะจะช่วยปิดช่องว่างระหว่างทัศนคติส่วนตัว (Private attitude) และศีลธรรมส่วนรวม (Public morality)"

9. สื่อมวลชนช่วยในการกำหนดรูปแบบของรสนิยม และมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ยังไม่เคยคิดได้อย่างแน่นอน

10. สื่อมวลชนเป็นครู คือช่วยในด้านการให้เนื้อหาสาระของการศึกษาและการฝึกทักษะทุกรูปแบบ

และจากรายงานและเอกสารขององค์การยูเนสโก (13: 1-5) ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องการสื่อสารสังคม (Social Communication) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนว่า

... "ระบบการสื่อสารควรจะถือว่าเป็นความคั่งงอกพื้นฐานและเป็นสิทธิของมนุษย์ในสังคม ชาวสารและผูรับหรือผูบริโลกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งขึ้น และจำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบาย และวางแผนการสื่อสาร เพื่อนำให้เกิดผลตามโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจภายในสังคมนั้น"

และกล่าวไว้ว่าหน้าที่ของการสื่อสารมวลชนไม่ว่าในสังคมใด มีดังนี้

1. การเสนอข่าวสาร (Information)

บทบาทพื้นฐานของสื่อมวลชน คือการให้ข่าวสารที่เกี่ยวกับความเป็นไป และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกทั้งใกล้และไกลตัว นอกจากนี้ยังควรจะแปลความ ทำให้ข่าวสารที่ได้รับจากเฉพาะแหล่งเป็นที่เข้าใจแก่สมาชิกในสังคม เช่น แปลความหมายข่าวสารที่ได้รับมาจากนักอุคตินิยมวิทยา, นักสถิติ, นักวิจัย เป็นประโยชน์ในการปรับ ทั่วให้อยู่ในสังคมได้ควยดี เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation)

สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการพัฒนาความสำนึกทางสังคม (Social consciousness) โดยมีพื้นฐานของการตระหนักรู้ (awareness) และการประยุกต์ใช้ บรรทัดฐาน (Norms) และค่านิยม (Values) ในสังคมให้เป็นที่เข้าใจและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล

3. การอนุรักษ์และการนวัตกรรม (Preservation and Innovation)

สื่อมวลชนนอกจากจะมีบทบาทในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรม เป็นการระลึกถึงความสำเร็จและค่านิยมในอดีต อันเป็นการสร้างลักษณะ เอกลักษณะของชาติแล้ว ยังต้องมีบทบาทในการเสนอความคิดและค่านิยมใหม่ ๆ เพื่อ เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคม เพราะในการพัฒนาสังคมต้องการนวัตกรรมเพิ่มขึ้นด้วย

4. หน้าที่ทางวัฒนธรรม (Cultural functions)

สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการสื่อสารวัฒนธรรม (Cultural Communication) อันได้แก่การแสดงออกตามสิทธิและแนวทางของแนววัฒนธรรมต่าง ๆ และเพิ่มวัฒนธรรม ประเพณีในการสร้างรูปแบบใหม่อัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอดีตของชาติกับวัฒนธรรมของ มวลมนุษยทั้ง โลก

---

* นวัตกรรมหมายถึงสิ่งใหม่ที่สมาชิกของสังคมเห็นว่า เป็นสิ่งที่เพิ่ง เกิดขึ้นในสังคม ของตน โดยอาจเป็นความคิด ทักษะคติ วิธีการปฏิบัติ การบริการ ผลผลิตสินค้า เทคโนโลยี ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเกษตร ด้านการค้า ด้านภาษา เป็นต้น

5. ความบันเทิงและนันทนาการ (Entertainment and recreation)

สื่อมวลชนมีหน้าที่ให้ความบันเทิงสนุกเพลิดเพลินเป็นการคลายความเครียดให้แก่สมาชิกของสังคม

6. หน้าที่เกี่ยวกับรัฐบาล (Government)

รัฐบาลจะทำหน้าที่ใดไม่สมบูรณ์หากไม่มีการสื่อสารกับประชาชนกับผู้ที่ทำหน้าที่บริหารทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่ในการสนองช่องทาง เพื่อให้มีการแพร่สะพัดของข่าวสาร การเสนอแนะแนวทาง ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมจากรัฐบาลสู่ประชาชน ประชาชนสู่รัฐบาล และระหว่างหน่วยงานบริการของรัฐบาล

7. การจัดการ (Management)

มีหน้าที่ในการทำให้การจัดการของกิจการอุตสาหกรรม การเกษตร การศึกษาและการบริการทางสังคมดำเนินไปอย่างมีการปฏิบัติร่วมกันจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยการเสนอข่าวสารให้เป็นที่รับรู้กันในสังคม ให้มีการร่วมปฏิบัติการ และมีการติดต่ออย่างสม่ำเสมอกับผู้นร่วมงาน

8. การเศรษฐกิจ (Economic affairs)

สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการกระตุ้นทางด้านการเกษตรและการค้า และฝึกกำลังคนและการแนะนำอาชีพ การลงทุนต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่สำคัญทางด้านการเศรษฐกิจ

9. การศึกษา (Education)

สื่อมวลชนได้ช่วยให้เกิดการศึกษาคงตลอดชีวิต (Life-Long Education) อันเป็นนโยบายหลักที่สำคัญของการศึกษา ซึ่งประชาชนไม่จำเป็นต้องไปเรียนรู้ในสถาบันที่มีการสอน

สรุปจากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทที่น่าจะเป็นของสื่อมวลชนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สื่อมวลชนน่าจะเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา "คน" ได้

แนวความคิดเกี่ยวกับความทันสมัยและการทำให้ทันสมัย

เสถียร เขยประทับ (14: 98-99) ใ้กล่าวถึงความหมายของ "การทำให้ทันสมัย" (modernization) ว่า ยังไม่มีความหมายที่แน่นอนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป นักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ต่างก็เลือกมองส่วนสำคัญของกระบวนการที่ทำให้ทันสมัย (modernization process) แตกต่างกันออกไปตามความถนัดของตน เช่น นักเศรษฐศาสตร์มองการทำให้ทันสมัยในแง่ความสามารถของมนุษย์ในการใช้เทคโนโลยี เพื่อควบคุมธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น นักสังคมวิทยากับนักมนุษยวิทยาสังคม เน้นถึงความสำคัญของกระบวนการที่ชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของสังคมที่ทันสมัย และในวิชาการสื่อสารมวลชน คำนี้ถูกใช้ร่วมกับคำว่าพัฒนาการบ่อย ๆ ดังนั้น คำจำกัดความจึงไม่กว้างหรือทั่วไปพอ จึงใ้มีนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่า นิยามของคำว่าทำให้ทันสมัยนั้นต้องไม่เริ่มต้นจากลักษณะหรือคุณสมบัติของสังคม แต่ต้องเริ่มจากลักษณะหรือคุณสมบัติของปัจเจกชน เช่น Cyril Black นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงได้เสนอว่าลักษณะของสังคมที่ทันสมัยคือ สังคมที่มีความก้าวหน้าของความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งในสังคมเช่นนี้จะมีคนที่มีความรู้ ความสามารถที่จะเข้าใจถึงความลึกลับของธรรมชาติ และสามารถใช้ความรู้ทาง ๆ ใหม่ ๆ เหล่านี้เพื่อการงานของมนุษย์ David McClelland ซึ่งเป็นทั้งนักเศรษฐศาสตร์และนักจิตวิทยา ใ้กล่าวว่า คุณภาพของคนที่ทันสมัยก็คือ การขึ้นอยู่กับตัวเอง (self-reliance) และการมีจิตใจหรือการทำคนที่จะทำอะไรใ้บรรลุความสำเร็จ (achievement orientation) Arnold Anderson และ Edward Shills เน้นถึงการพัฒนาความชำนาญและจิตใจที่คิดสร้างสรรค์ (spirit of creativity) ของคนในสังคม ส่วน Alex Inkeles กล่าวว่ามิตัดคนคิดบางอย่างที่คนในสังคมที่ทันสมัยมีเหมือน ๆ กัน เช่น แนวโน้มที่จะยอมรับความคิดใหม่ ๆ และความพยายามที่จะใช้วิธีการใหม่ ๆ ความรู้สึกเกี่ยวกับเวลาที่ใ้สนใจใ้ในปัจจุบันและอนาคตมากกว่าอดีต ความรู้สึกของการตรงต่อเวลา ความสนใจใ้ในการวางแผน การจึ่จกัการ และความสามารถที่จะทำอะไรใ้ได้ผลึ่ (efficacy) การมองโลกใ้ลักษณะที่คาคหมายหรือทำนายได้ ความเชื่อมั่นใ้ในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเชื่อใ้ในความยุติธรรม ซึ่ง E.M. Rogers และ F.F. Shoemaker ใ้ใ้ให้นิยามของคำว่าทำให้ทันสมัยโดย

มองในแง่จุลภาคว่า "การทำให้ทันสมัยคือ กระบวนการที่ปัจเจกชน เปลี่ยนวิถีชีวิตตาม ประเพณีโบราณมาสู่วิถีชีวิตใหม่ที่สลับซับซ้อนที่อาศัยวิทยาการที่ก้าวหน้า และที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว" และเสถียร เชยประทับ (14 : 99) โกษรูปว่า

"จากทั้งหมดที่กล่าวเกี่ยวกับการทำให้ทันสมัย เราอาจสรุปได้ว่า การทำให้ทันสมัยเป็นกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกชนหันเหออกจากแนวทางของการกระทำตาม ประเพณี กระบวนการที่ทำให้เกิดความทันสมัย(the process of modernization) นั้น เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงหรือค้ำแปลงสถานภาพปัจจุบัน ให้ดีขึ้น"

จางค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ (15 : 33-36) ได้กล่าวถึงความทันสมัย(modernization) ว่า มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความทันสมัยไปต่าง ๆ ซึ่งบางกรณีก็อาจไม่ถูกต้องนัก กล่าวโดยสรุปได้ว่า

1. กระบวนการความทันสมัย ไม่ใช่จะศึกษาได้จากแง่เดียวหรือใช้กรรมวิธีอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นเครื่องวัด เช่น เราไม่อาจกล่าวได้ว่าการที่บุคคลมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นนั้นหมายถึงว่าบุคคลนั้น เป็นผู้ทันสมัย เหมือนอย่างที่ Rogers ตั้งข้อสังเกตว่า "กระบวนการทันสมัยนี้รวมเอาการปะทะสังสรรค์ของปัจจัยหลายอย่าง เพราะพฤติกรรมของมนุษย์สามารถจะวัดได้จากมากกว่าหนึ่งลักษณะ"

2. ความทันสมัย บ่อยที่เชื่อว่าเชื่อกันว่าเหมือนกับกระบวนการที่เป็นอยู่ใน ตะวันตก (Westernization, Europeanization หรือ Americanization) เพราะคิดกันว่า ความทันสมัยมีกำเนิดมาจากตะวันตก, ยุโรปหรืออเมริกา และทัศนคติดังกล่าวแพร่สะพัดไปกว้างขวางมากในหมู่ประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งพยายามเลียนแบบ กระบวนการพัฒนาประเทศเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่โดยที่จริงแล้วความทันสมัยนั้นไม่ได้หมายถึงการปฏิบัติตามแบบยุโรปหรืออเมริกา หากเป็นการส่งเสริมชีวิตแบบเก่าและแบบใหม่ให้เข้าด้วยกัน เพราะสิ่งใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องมาจากตะวันตกหรือ

---

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์

ยุโรป และการปรับปรุงรับเอาวัฒนธรรมจากประเทศพัฒนาแล้ว ไม่จำเป็นต้องให้ประเทศที่รับเอาจำลองตามแบบของประเทศแหล่งให้วัฒนธรรม เพราะส่วนใหญ่จะต้องมีการคัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศที่รับเอาก่อน ดังนั้นความทันสมัยในความหมายนี้ จึงไม่จำเป็นต้องนิยามตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเท่านั้น สามารถจะหมายถึงการเรียนรู้วิถีที่คัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วย

3. ความทันสมัย บ่อยที่เชื่อว่าเชื่อกันว่าทุกลักษณะของความทันสมัยเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับคำนิยามนี้เป็นการพูดง่ายเกินไป โดยที่ไม่ใช่ลักษณะทุกอย่างของความทันสมัยเป็นสิ่งดี เพราะความทันสมัยนำเอาการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะก่อให้เกิดไม่เพียงแต่ผลดีเท่านั้น แต่ยังมีเอาความขัดแย้ง, ความเจ็บปวด และสิ่งที่ไม่ประโยชน์อย่างอื่นมาด้วยอีกมาก และเราอาจจะศึกษาความทันสมัยได้จากสี่ระบบคือ

1. ระบบวัฒนธรรม
2. ระบบสังคม
3. ระบบจิตวิทยา
4. ระบบประวัติศาสตร์ หรือสภาพแวดล้อม

ซึ่งในระบบจิตวิทยาของความทันสมัย เกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลในปัจจุบัน โดยเฉพาะ เช่น ตามทัศนะของ Gunnar Myrdal คนสมัยใหม่ นั้น คือคนที่มีประสิทธิภาพ, ชยัน, เป็นระเบียบ, ตรงเวลา, ซื่อตรงต่องาน, มีเหตุผลในการตัดสินใจและการกระทำ, เตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง, มีความฉิวไวต่อโอกาส, มีจิตใจกล้าลงทุน, ใฝ่ใจตัวเองเชื่อมั่นในตัวเอง, มีความร่วมมือและมีสายตายาว เป็นต้น ซึ่ง Alex Inkeles ก็ตีความหมายตามแนวทัศนคติและความรู้สึกของบุคคลในตนเอง เกี่ยวกัน

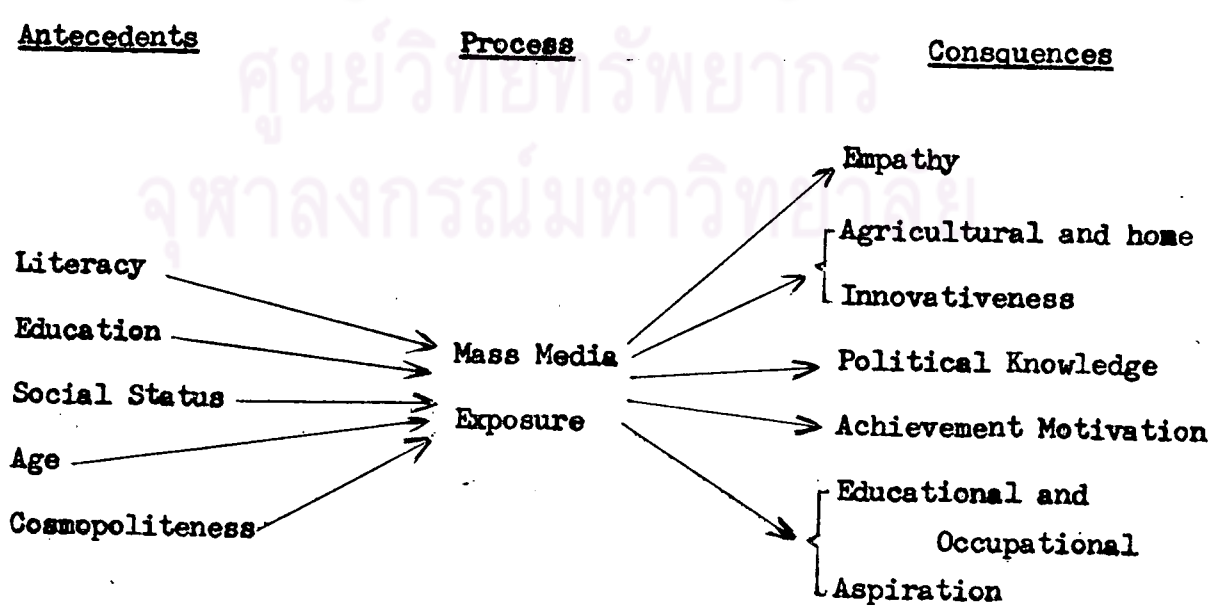
ความทันสมัยทางจิตวิทยานี้ บางทีก็เรียกว่า ความทันสมัยของบุคคล (Individual modernization) ซึ่งเป็นที่ศึกษากันมากและเชื่อว่าถ้าการจะทำการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นแบบใหม่ นั้น จะต้องเปลี่ยนจิตใจของบุคคลเสียก่อน และปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีความคิดทันสมัยนั้นอยู่ในสังคมนั้นเอง เช่น การสื่อสารติดต่อกับโลกภายนอก, การ

ใช้ประโยชน์จากสื่อสารมวลชน, การศึกษา เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่าปัจจัยภายนอกที่ทำให้คนทันสมัยก็คือ กระบวนการพัฒนาตัวเมือง (Urbanization) การศึกษา (Education) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) การอุตสาหกรรม (Industrialization) และการมีการเมืองที่เป็นระบบ (Politicization)

สรุปแล้วการทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นกระบวนการที่จะทำให้นักมีลักษณะเป็นคนทันสมัย (modern) และนักวิชาการตีความหมายไปหลายด้านตามความถนัด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะถือเอาความหมายของ "ความทันสมัย" ในทางจิตวิทยา คือลักษณะภายในความนึก, ทัศนคติของบุคคล (Individual modernity) ตามแนวการศึกษาของ Alex Inkeles เป็นเกณฑ์ ซึ่งน่าจะเป็นคุณลักษณะที่คาดหวังในการพัฒนา "คน" ดังได้กล่าวมาแล้วในบทนำ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

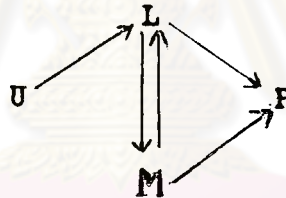
Rogers (16: 102) ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำด้านการค้นคว้าทาง diffusion research ได้สรุปจากการศึกษาเพื่ออธิบายบทบาทของสื่อมวลชนในกระบวนการของการทำให้ทันสมัย (Modernization) พบว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจจัยแทรกซ้อนหรือตัวแปรกลาง (Interviening variable) ซึ่งแสดงไว้เป็นแบบจำลอง ดังนี้

จากแบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่า การรู้หนังสือคืออ่านออกเขียนได้ (Literacy), การศึกษา (Education), สถานภาพทางสังคม (Social Status), อายุ (Age) และการติดต่อกับสังคมภายนอก (Cosmopolitanism) เป็นตัวแปรต้นของการเปิดรับสื่อมวลชนอันเป็นผลให้บุคคลมีลักษณะของความสามารถในการเข้าใจบทบาทของผู้อื่น (Empathy) ความไวในการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรกรรมและคหกรรม (Agricultural and Home Innovativeness), มีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge), มีความมุ่งหวังหรือความทะเยอทะยานด้านการศึกษาและอาชีพ (Educational and Occupational Aspiration) ซึ่งเป็นลักษณะของคนทันสมัย

Daniel Lerner (1958: 342) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับผลของสื่อ (Media effects) ในกระบวนการพัฒนา โคลเซ็นอเป็นแบบจำลองดังนี้

U = Urbanization

= สภาพของความเป็นเมือง

L = Literacy

= สภาพการรู้หนังสือ

M = Mass Media Exposure

= การเปิดรับสื่อมวลชน

P = Political (and Economic)

= การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Participation

และเศรษฐกิจ

อันแสดงให้เห็นว่า การเปิดรับสื่อมวลชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และเป็นปฏิกิริยาซึ่งกันและกันกับสภาพการรู้หนังสือ กล่าวคือ สภาพการรู้หนังสือมีผลต่อลักษณะการเปิดรับสื่อมวลชน ในขณะที่เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนก็มีผลต่อสภาพการรู้หนังสือของบุคคลด้วย

D.J. McCrone และ C.F. Cnudde (18 : 72-79) ทำการทดสอบ
 ความทฤษฎีของ Lerner สรุปการค้นพบได้ดังนี้ คือ

1. การขยายตัวของชุมชนนคร หรือสภาพความเป็นเมือง (Urbanization) จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของประชาชน หลังจากนั้นจะช่วยให้การขยายตัวของกิจกรรมการสื่อสาร เป็นไปอย่างแพร่หลาย แต่การขยายตัวของชุมชนนครไม่มีผลโดยตรงต่อการขยายตัวของกิจกรรมการสื่อสาร (จะมีผลเฉพาะทางอ้อมโดยผ่านการศึกษานั้น)
2. การพัฒนาการเรียนการสอนจะมีผลต่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยทางอ้อม โดยอาศัยกิจกรรมการศึกษาคือสื่อสาร เป็นตัวกลาง
3. วิธีการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุดจะเกิดขึ้น โดยทางอ้อม โดยเริ่มจากการขยายตัวของชุมชนนครผ่านการเรียนและการสื่อสารตามลำดับ ดังนั้นการที่จะพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยให้ได้ผลนั้น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการเรียนและการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนเสียก่อน

สรุปจากทฤษฎีของ Rogers เห็นได้ว่าการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดคุณลักษณะบางประการของความทันสมัย เช่น ความเข้าใจบทบาทของผู้อื่น, ความรู้ทางการเมือง และความกระตือรือร้นทางการศึกษาและอาชีพ ซึ่งพอเป็นแนวทางในการศึกษาว่า สื่อมวลชนน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งของคุณลักษณะโดยส่วนรวมของความทันสมัยด้วย และจากทฤษฎีของ Lerner เห็นได้ว่าสภาพการรู้หนังสือและการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปฏิกริยาซึ่งกันและกัน ซึ่งจากทั้ง 2 ทฤษฎีนี้ เป็นแนวทางในการศึกษาว่าทั้งการเปิดรับสื่อมวลชนและความทันสมัย จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาอย่างไร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยของ Alex Inkeles และ David Horton Smith
 (3 : 6 - 11) ในประเทศที่กำลังพัฒนา 6 ประเทศ คือ อาร์เจนตินา, ชิลี, อินเดียน,

อิสราเอล, ในจีเรีย และปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศ) ใช้กลุ่มตัวอย่าง 6,000 คน ประเทศละ 1,000 คน เพื่อหาคุณลักษณะของ "ความทันสมัย" (Individual Modernity) โดยถือว่าเป็นลักษณะของบุคคลที่สามารถปรับตัวใหม่ "คุณภาพของชีวิต" (Quality of Life) อยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ "ความทันสมัย" พบว่าการศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลมากในการทำนาย "ความทันสมัย" ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเก่า ๆ และพบว่า อายุไม่ใช่ข้อจำกัดของการพัฒนา "บุคลิกภาพ" ของบุคคล ซึ่งขัดแย้งกับทฤษฎีบุคลิกภาพของ Freud ที่ว่าลักษณะบุคลิกภาพพื้นฐานของบุคคล จะถูกกำหนดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก และไม่เปลี่ยนแปลงจนตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังพบข้อขัดแย้งกับทฤษฎีของ Marx ; ที่ว่า "ในชีวิตแบบสังคมอุตสาหกรรมสภาพผลผลิตจะเป็นตัวกำหนดลักษณะทั่วไปของสังคม, การเมือง และกระบวนการทางจิตวิญญาณของชีวิต และลักษณะของสังคมจะเป็นตัวกำหนดความสำนึก (Consciousness) ของมนุษย์ไม่ใช่ตัวมนุษย์เองเป็นผู้กำหนด" อันเป็นการเน้นในเรื่องของการเป็นเจ้าของผลผลิต, สภาพของ เศรษฐกิจและชนชั้น

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (10 : 247-254) 207 คนจาก 6 ชุมชนของ Colombia พบว่า ตัวแปรภายนอกที่มีความสัมพันธ์เป็นบวกกับการเปิดรับสื่อมวลชน คือการมีส่วนร่วมในองค์การ (Organizational participation) และระดับรายได้ (Level of Employment)

จากการศึกษานักเรียนระดับมัธยมใน Mysore City (19 : 785-788) กลุ่มตัวอย่าง 268 คน ศึกษารายชื่อสื่อมวลชน โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ตามคะแนนผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์สูง (High Achieving) และต่ำ (Low Achieving) พบว่ากลุ่มผลสัมฤทธิ์สูง ใช้เวลาในการรับฟังวิทยุมากกว่ากลุ่มต่ำ แต่กลุ่มผลสัมฤทธิ์สูงมีความถี่ในการเข้าชมภาพยนตร์น้อยกว่ากลุ่มต่ำ

จากการวิเคราะห์ของ อรวรรณ โลทัศน์ศรี บัณฑิตชนโอวาท (20 : 100-106) เกี่ยวกับประสิทธิภาพของการเรียนการสอน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน โดยอ้างถึง การทดลองของ Katz และ Lazarsfeld ที่ทำการ

ทดลองกับเด็กอายุ 11 ปี ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ให้นั้หน้าที่เป็นผู้ใหญ่แล้วของแต่ละกลุ่ม แสดงลักษณะเด่นต่าง ๆ นี้ออกมาในการนำเด็กคือ "ประชาธิปไตย" (Democracy) "เผด็จการ" (Authoritarian) และแบบ "ปล่อยตามใจชอบ" (Laissez-faire) ซึ่งผลจากการทดลองแสดงให้เห็นว่าบรรยากาศแบบประชาธิปไตย หรือปล่อยตามใจชอบนั้น การสื่อสารในกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และกล่าวถึงทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับ "การเอาใจเขามาใส่ใจเรา" (Empathy) สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในห้องเรียนจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของการสื่อสาร เช่น การมีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย และคุณลักษณะของผู้รับและผู้ส่งสาร เช่น "การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา" เพราะ "ห้องเรียนก็เปรียบเสมือนสังคมหนึ่ง ใน การที่จะสร้างบรรยากาศให้นักเรียนและการเรียนให้ไ้ค้ผลเต็มที่ ทั้งครูและนักเรียนจะต้องให้ความร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย"

นิภาพร จินดาวัฒน์ (21) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนกับความสามารถในการปรับตัวในสังคม พบว่า เมื่อใช้ตัวแปรทางด้านความสัมพันธ์ผลการเรียน อายุ หรือเชื้อชาติเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการเรียนกับความสามารถในการปรับตัวในสังคมเป็นไปในทางบวก แต่ถ้าวัดความสามารถในการปรับตัวในสังคมเป็นเกณฑ์ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการเรียนกับความสามารถในการปรับตัวของกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงเป็นในทางลบ ส่วนของกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำเป็นทางบวก และสรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสามารถในการปรับตัวในสังคมของกลุ่มตัวอย่างตามลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน แม้ว่าจะมีค่าความแปรผันรวมไม่สูงนักก็ตาม

สุริยา วีรวงศ์ (22 : 205-206, 275-279) ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสมัยใหม่ระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับชุมชนเมืองภายในจังหวัดชลบุรี ในด้านปัจจัยการใช้สื่อมวลชน ใ้คว้เคราะห์ถึงประเภทของสื่อมวลชนที่บุคคลนิยมใช้ติดตามข่าวสารกับระยะเวลาของการใช้สื่อมวลชน พบว่าบุคคลที่ติดตามสื่อมวลชนหลาย ๆ ประเภททั้งวิทยุ, โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มักเป็นผู้มีแนวโน้มว่าจะเป็นบุคคลสมัยใหม่มากกว่าบุคคลที่ติด

ตามสื่อมวลชนแต่เพียงประเภทเดียว ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในท้องที่ใดก็ตาม และผู้ที่รับฟังข่าวจากทางวิทยุเป็นประจำทุกวันจะเป็นผู้มีค่านิยมสมัยใหม่ในระดับสูง และเป็นผู้ที่มีลักษณะสมัยใหม่มากกว่าผู้ที่รับฟังวิทยุประเภทนาน ๆ ครั้ง ส่วนในการอ่านหนังสือพิมพ์พบว่า จำนวนผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันและเป็นผู้มีค่านิยมสมัยใหม่ในระดับสูงนั้นมีจำนวนร้อยละสูงกว่าผู้ที่ไม่มีค่านิยมสมัยใหม่ในระดับต่ำ ซึ่งอธิบายว่าน่าจะเป็นเพราะโดยปกติแล้ว การอ่านหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของผู้รับข่าวสาร และในขณะเดียวกัน ผู้ที่มีการศึกษาสูงก็มักจะมีระดับค่านิยมสมัยใหม่สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำ ดังนั้น ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำ จึงมีอัตราส่วนร้อยละของการเป็นผู้มีระดับค่านิยมสมัยใหม่สูง ซึ่งในการวิจัยนี้ค่านิยมสมัยใหม่ หมายถึง ค่าคะแนนของความคิดเห็นในค้านต่าง ๆ เกี่ยวกับความทันสมัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับด้วยกันคือ ระดับสูง ช่วงคะแนน 7-10, ระดับกลาง 4-6 และ ระดับต่ำ 0-3

จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทของสื่อสารมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน (23) ในวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาพฤติกรรมในการรับสื่อมวลชนแต่ละประเภทของผู้รับสาร โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Multi - Stage Sampling เพื่อเลือกประชากรในกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จำนวน 1,500 คน ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล และใช้สถิติเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม โดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (Two-Way Analysis of Variance with Fixed Effect) พบว่าในแง่การรับสาร ผู้รับสารที่เปิดรับสื่อมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มที่อยู่ตามชานเมืองกรุงเทพฯ กลุ่มที่อยู่ในเขตเทศบาล กลุ่มที่เป็นเพศชาย และกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 20-24 ปี กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มที่มีรายได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 3,000 บาทขึ้นไป กลุ่มที่ทำงานให้กับส่วนรวม และผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับค่อนข้างสูง ส่วนผู้รับสารที่มีการรับสื่อต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ ได้แก่กลุ่มที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่อยู่นอกเขตเทศบาล กลุ่มที่เป็นเพศหญิง กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 55-59 ปี กลุ่มที่มีการศึกษาค่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มที่มีรายได้ 500 บาทและต่ำกว่า กลุ่มที่ไม่เคยทำงานให้กับส่วนรวม และ

กลุ่มที่มีสถานภาพทาง เศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ

บุพที ชัยภักดิ์ (24) ศึกษาบทบาทของสื่อที่มีต่อการยอมรับฝ่ายพันธุ์ใหม่ของสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำตะคอง จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 250 คน พบว่าการรับนวัตกรรมเร็วหรือช้า ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติด้านการศึกษา ความเป็นผู้นำ ความเป็นคนทันสมัยและการศึกษาคือสื่อสาร แต่มีความสัมพันธ์อยู่บ้างกับคุณสมบัติทาง ด้านเศรษฐกิจ คือกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วจะมีฐานะทาง เศรษฐกิจสูงกว่าผู้รับ นวัตกรรมช้า

ดิเรกนันทน์ ฌวัชชีวิวงศ์ (25) ใ้ศึกษาอิทธิพลทาง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อการเลื่อนชั้นทางสังคม พบว่า ระดั้บการ เบิกรับสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเลื่อนชั้นทางสังคมในทางเดียวกัน คือผู้ที่เบิกรับสิ่งแวดล้อมในระดับสูง มีโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมากกว่าผู้ที่มีการ เบิกรับสิ่งแวดล้อมในระดับต่ำกว่า และ ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะความสัมพันธ์ของอิทธิพลในด้านค่านิยมสมัยใหม่ด้วย คือผู้ที่ค่านิยมสมัยใหม่ในระดับที่สูงกว่า จะมีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น มากกว่าผู้ที่ค่านิยมสมัยใหม่ในระดับที่ต่ำกว่า แต่ก็ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ส่วนในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการเลื่อนชั้นของประชากร และในการวิจัยนี้การ เบิกรับสิ่งแวดล้อมหมายถึง ค่าคะแนนรวมของความถี่ในการ เบิกรับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์, นิตยสาร, วิทยุ, โทรทัศน์และภาพยนตร์ โดยกำหนดให้การ เบิกรับระดับสูง อยู่ในช่วงคะแนน 21-25, ระดับค่อนข้างสูง 16-20, ระดับกลาง 11-15, ระดับค่อนข้างต่ำ 6-10 และระดับต่ำ 0-5

สวรงค์วี คุชชีวะ (26:จ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การสื่อสารกับความทันสมัยของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขมรินทร์ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยโดยสรุป พบว่า 1) ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความทันสมัย เมื่อพิจารณารวมทั้งสองกลุ่มอาชีพ (กลุ่มที่ประกอบอาชีพทำนา และกลุ่มที่ประกอบอาชีพในโรงงาน) เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ (1) การเบิกรับสิ่งแวดล้อม (การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ และการชมโทรทัศน์) (2) การสื่อสารระหว่างบุคคล (ครอบครัวและกลุ่มเพื่อน) (3) การศึกษา (4) เพศชาย และ (5) การปลัดคิวออกจากสังคมในระดับต่ำ

2) ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เมื่อพิจารณาารวมทั้งสองกลุ่มอาชีพ คือการปลีกตัวออกจากสังคมระดับต่ำ 3) ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและการยอมรับนวัตกรรม เมื่อพิจารณาารวมทั้งสองกลุ่มอาชีพ คือ การเปิดรับสื่อมวลชน (การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ และการชมโทรทัศน์) 4) ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือการเข้าใจบทบาทผู้อื่น เมื่อพิจารณาารวมทั้งสองกลุ่มอาชีพคือการสื่อสารระหว่างบุคคล (ครอบครัวและกลุ่มเพื่อน) 5) ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพ เมื่อพิจารณาารวมทั้งสองกลุ่มอาชีพคือการอ่านหนังสือพิมพ์

พจน์ี เขยจรรยา (27: ง.จ.10) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นเมือง การเปิดรับข่าวสาร และความทันสมัยของประชาชนจากกลุ่มตัวอย่าง 283 คน ทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล ใช้การถดถอย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ค่าความสัมพันธ์แบบพาร์เซี่ยล (Partial Correlation Coefficient) และ T - test ในการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารและความทันสมัย พบว่า การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความทันสมัย โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.6 โดยที่การเปิดรับข่าวสารคือการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนต่าง ๆ อันได้แก่ หนังสือพิมพ์, วิทยุ, โทรทัศน์, ภาพยนตร์ และนิตยสาร

จากงานวิจัยทั้งหมดดังกล่าว เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน "ความทันสมัย" และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ในเรื่องของการกำหนดตัวแปรมาก่อน เช่นตัวแปรที่เป็นพื้นฐานของนักศึกษา ได้แก่ วิชาเอก, เพศ, อายุ, อาชีพของบิดามารดา และเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ, การวิเคราะห์ และการประเมินผล เป็นต้น

ซึ่งแนวคิด, ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดยังเป็นแนวทางในการวิจัยนี้ อันคล้ายกับเป็นการประเมินผลว่าการเปิดรับสื่อมวลชน

ของนักศึกษาเท่าที่เป็นอยู่ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพที่คาดหวังของการ
ศึกษาอันน่าจะได้แก่คุณลักษณะของ "ความทันสมัย" และจะมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์
ทางการ เรียนอันเป็นค่าในการประเมินผลการศึกษาในปัจจุบันบ้างหรือไม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย